

Editörler
Müslüm AKINCI & Bayram ÖZBEY

HUKUKUN TEMEL KAVRAMLARI

Yazarlar
Ayşegül GÜLHAN
Nibal Fatma TANGÖR
Bayram ÖZBEY
Mehmet KAHRAMAN
Mehmet TAN
Müslüm AKINCI
Özcan SEZER

Editörler
Müslüm Akıncı & Bayram Özbey
Hukukun Temel Kavramları

ISBN: 978-605-5044-01-5

Kitapta yer alan bölümlerin sorumluluğu yazarlarına aittir

1.Baskı 2013

Bu kitabın basım,yayın ve satış hakları Lisans Yayıncılığa aittir.Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik,elektronik veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz basılamaz ve dağıtılamaz.

Elma Basım

Lisans Yayıncılık
Tahtakale Mah.Vişne Sokak No:31/B
Avcılar-İSTANBUL
e-posta : lisans@lisansyayincilik.com.tr
www.lisansyayincilik.com.tr

ÖNSÖZ

Hukukun temel kurum ve kavramlarının ele alındığı bu Kitap, daha çok İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Yüksekokul ve Meslek Yüksekokulu'nda yüksek öğrenim gören öğrencilerin ihtiyacını karşılamaya yöneliktir.

Çalışma altı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Toplumsal Düzen Kuralları ve Hukuk, ikinci bölümde Hukukun Kaynakları, üçüncü bölümde Hukuk Kurallarının Uygulanması, dördüncü bölümde Pozitif Hukukun Bölümleri, beşinci bölümde Hak ve son bölüm olarak altıncı bölümde Yargı Kurumlarına yer verilmiştir.

Türkiye'nin farklı Üniversitelerinde görev yapan yedi öğretim elemanının imceciyle ortaya çıkarılan bu çalışma; dil, kurgu ve anlatım bakımından yalın, özlü ve güncel bilgiler ışığında hazırlanmaya özen gösterilmiştir. Hayatın içinden örnekler verilerek hukukun mekanik ve soğuk atmosferi ötelenip, somutlaştırılmaya çalışılmıştır. Burada sergilenen "hukuka giriş" niteliğindeki bilgilerin, yaşamın ileriki adımlarında girilecek sınavlar için de çok yararlı bir başvuru kaynağı olduğu söylenebilir.

Bu çalışmanın organizesinden baskısına kadar her aşaması ile ilgilenerek, okuyucuya ulaşmasını sağlayan Lisans Yayıncılık çalışanlarına teşekkür ederiz.

Yararlı olması dileğiyle...

İstanbul,2013

Müslüm AKINCI & Bayram ÖZCAN
Editörler

İÇİNDEKİLER

Önsöz	III
Bölüm 1	
TOPLUMSAL DÜZEN KURALLARI ve HUKUK	15
1.1. Toplumsal Yaşam ve Toplumsal Düzen	16
1.2. Toplumsal Düzen Kuralları	17
1.2.1. Din Kuralları	17
1.2.2. Ahlak Kuralları	18
1.2.3. Örf ve Âdet Kuralları	20
1.2.4. Hukuk Kuralları	22
1.2.5. Hukuk Kuralları ile Diğer Toplumsal Düzen Kurallarının Karşılaştırılması	22
1.3. Hukuk Kavramı ve Hukukun Farklı Anlamları	23
1.3.1. Hukukun Tanımı	24
1.3.2. Hukukun Çeşitli Anlamları	24
1.4. Hukukun Amaç ve İşlevleri	26
1.4.1. Toplumsal Düzeni ve Barışı Sağlamak	26
1.4.2. Toplumsal İhtiyaçları Karşılama	26
1.4.3. Toplumda Eşitliği Sağlamak	27
1.4.4. Adaleti Sağlamak	27
1.4.5. Özgürlüğü Sağlamak	28
1.4.6. Hukuki Güvenliği Sağlamak	28
1.5. Hukuk Kurallarının Özellikleri	28
1.6. Hukukta Yaptırım Kavramı ve Yaptırım Çeşitleri	30
1.6.1. Hukukta Yaptırım Çeşitleri	30
1.6.1.1. Ceza	31
1.6.2.2. Cebri İcra	31
1.6.2.3. Tazminat	31
1.6.2.4. İptalini İsteme	32
1.6.2.5. İşlemin Geçersizliği (Hükümsüzlük)	32
1.7. Hukuk Sistemleri	35
1.7.1. Kara Avrupası (Roma-Germen) Hukuk Sistemi	35
1.7.2. Anglo-Sakson Hukuk Sistemi	36
1.7.3. İslam Hukuk Sistemi	37
1.7.4. Sosyalist Hukuk Sistemi	38

Bölüm 2	
HUKUKUN KAYNAKLARI	
2.1. Kavramsal Çerçeve	39
2.1.1. Kaynak Kavramı ve Kaynakların Sınıflandırılması	40
2.1.1.1. Yazılı Kaynaklar/Yazılı Olmayan Kaynaklar	40
2.1.1.2. Asli Kaynaklar/Yardımcı Kaynaklar	41
2.1.2. Normlar Hiyerarşisi	41
2.2. Asli Kaynaklar	44
2.2.1. Yazılı Kaynaklar	44
2.2.1.1. Anayasa	44
2.2.1.2. Kanun (Yasa)	46
2.2.1.3. Kanuna Eşdeğer Kaynaklar	49
2.2.1.3.1. TBMM İç Tüzükleri	49
2.2.1.3.2. Uluslararası Antlaşmalar	50
2.2.1.3.3. Kanun Hükmünde Kararnameler (KHK)	52
2.2.1.4. Tüzükler	53
2.2.1.5. Yönetmelikler	55
2.2.1.6. Adsız Düzenleyici İşlemler	57
2.2.2. Yazılı Olmayan Kaynak (Örf ve Âdet Hukuku)	58
2.2.3. Hukukun Genel İlkeleri	59
2.3. Yardımcı Kaynaklar	60
2.3.1. Doktrin (Bilimsel İçtihat)	60
2.3.2. İçtihat (Mahkeme Kararları)	61

Bölüm 3	
HUKUK KURALLARININ UYGULANMASI	
3.1. Niteliği Bakımından Hukuk Kuralları ve Uygulanması	63
3.1.1. Emredici Hukuk Kuralları	64
3.1.2. Tamamlayıcı Hukuk Kuralları	65
3.1.3. Yorumlayıcı Hukuk Kuralları	66
3.1.4. Tanımlayıcı Hukuk Kuralları	67
3.1.5. Yetki Verici Hukuk Kuralları	68
3.2. Hukuk Kurallarının Anlam Bakımından Uygulanması	68
3.2.1. Yapana Göre Yorum Türleri	69
3.2.2. Kullanılan Yönteme Göre Yorum Türleri	71
3.2.2.1. Lâfzî (Kavramsal) Yorum	74
3.2.2.2. Gaî (Amaçsal) Yorum	75
3.2.2.3. Tarihsel Yorum	76
3.2.2.4. Sistematik Yorumu	77
3.2.2.5. Yorumla İlgili Bazı Özel Düzenleme ve İlkeler	78

3.2.3. Hukuk Kurallarının Anlam Bakımından Uygulanmasında Başvurulan Mantık Kuralları	80
3.2.4. Hukukta Boşluk Kavramı ve Boşluğun Doldurulması	84
3.2.4.1. Kanun Boşluğu	84
3.2.4.1.1. Gerçek Olmayan Kanun Boşluğu	84
3.2.4.1.2. Gerçek Kanun Boşluğu	84
3.2.4.2. Hukuk Boşluğu	87
3.3. Hukuk Kurallarının Zaman Bakımından Uygulanması	90
3.3.1. Hukuk Kurallarının Yürürlüğe Girmesi	91
3.3.2. Hukuk Kurallarının Yürürlükten Kalkması	93
3.3.2.1. Yürürlük Süresinin Dolması	94
3.3.2.2. Yargı Organlarınca İptal edilmesi	94
3.3.2.3. Yapan Organca Kaldırılması	95
3.3.3. Hukuk Kurallarının Geriye Yürümezliği İlkesi ve İstisnası	98
3.3.3.1. Kural Olarak Hukuk Kurallarının Geriye Yürümezliği İlkesi	99
3.3.3.2. İstisnai Olarak Hukuk Kurallarının Geriye Yürümesi	100
3.3.3.2.1. Özel Hukuk Alanında İstisnai Olarak Hukuk Kurallarının Geriye Yürümesi	101
3.3.3.2.2. Kamu Hukuku Alanında İstisnai Olarak Hukuk Kurallarının Geriye Yürümesi	102
3.3.4. Hukuk Kurallarının İstisnai Olarak İleriye Yürümesi	102
3.4. Hukuk Kurallarının Yer Bakımından Uygulanması	103
3.4.1. Mülkîlik (Yersellik) İlkesi	104
3.4.2. Şahsîlik İlkesi	104

Bölüm 4

POZİTİF HUKUKUN BÖLÜMLERİ

107

Ünite 1	
KAMU HUKUKU DALLARI	109
4.1. Kamu Hukuku ve Özel Hukuk Ayrımı	110
4.2. Kamu Hukuku-Özel Hukuk Ayrımında Kullanılan Ölçütler	110
4.2.1. Menfaat/Çıkar Ölçütü	111
4.2.2. Yöneten-Yönetilen Ölçütü	112
4.2.3. İrade Özgürlüğü Ölçütü	112
4.2.4. Resen Uygulama Ölçütü	113
4.2.5. Egemenlik Ölçütü	114

4.2.6. Kamu Hukuku-Özel Hukuk Ayırımı Reddeden Teoriler	115
4.2.7. Kamu Hukuku-Özel Hukuk Ayırımının Değerlendirilmesi	116
4.3. Kamu Hukukunun Dalları	117
4.3.1. Uluslararası Hukuk (Devletler Hukuku)	117
4.3.2. Anayasa Hukuku	118
4.3.2.1 Anayasanın Üstünlüğü	120
4.3.2.2. Anayasaya Hâkim Olan Temel İlkeler	123
4.3.2.2.1. İnsan Haklarına Saygılı Devlet İlkesi	123
4.3.2.2.2. Demokratik Devlet İlkesi	123
4.3.2.2.3. Laik Devlet İlkesi	123
4.3.2.2.4. Sosyal Devlet İlkesi	129
4.3.2.2.5. Hukuk Devleti İlkesi	130
4.3.2.2.6. Kuvvetler Ayrılığı İlkesi	132
4.3.3. İdare Hukuku	133
4.3.3.1. İdare Teşkilatı	133
4.3.3.1.1. Merkez Teşkilatı	133
4.3.3.1.2. Taşra Teşkilatı	135
4.3.3.1.3. Yurt Dışı Teşkilatı	135
4.3.3.2. Mahalli İdareler (Yerel Yönetimler)	135
4.3.3.3. İdari Hizmetlerin Görülmesinde Görev Alanlar	136
4.3.3.4. İdarenin Denetimi	137
4.3.3.4.1. Yargı Dışı Denetim	137
4.3.3.4.2. Yargısal Denetim	138
4.3.4. Ceza Hukuku	138
4.3.4.1. Genel Ceza Hukuku	138
4.3.4.1.1. Suç ve Suçun Unsurları	140
4.3.4.1.2. Genel Ceza Hukukuna İlişkin Önemli Kavramlar	142
4.3.4.1.3. Ceza Hukukuna Egemen Olan Temel İlkeler	143
4.3.4.2. Özel Ceza Hukuku	145
4.3.4.3. Disiplin Cezası Hukuku	145
4.3.5. Yargılama Hukuku (Usul Hukuku)	146
4.3.5.1. Medeni Yargılama Hukuku	147
4.3.5.2. Ceza Yargılama Hukuku	147
4.3.5.3. İdare ve Vergi Yargılama Hukuku	148
4.3.5.4. Anayasa Yargısı	149
4.3.5.5. Askeri Yargılama Hukuku	149
4.3.6. Devletler Genel Hukuku	149
4.3.7. İnsan Hakları Hukuku	151
4.3.8. Vergi Hukuku	153
4.3.9. İcra ve İflas Hukuku	155

Ünite 2	
ÖZEL HUKUKUN DALLARI	157
4.2.1. Medeni Hukuk	158
4.2.1.1. Hâkimin Hukuk Yaratması	158
4.2.1.2. Dürüstlük Kuralı	159
4.2.1.3. İyi Niyet	161
4.2.1.4. Kişiler Hukuku	162
4.2.1.4.1. Kişi Kavramı	162
4.2.1.4.2. Gerçek Kişilerde Ehliyet	164
4.2.1.5. Yerleşim Yeri	169
4.2.1.6. Hısımlık	170
4.2.1.7. Tüzel Kişiler	171
4.2.1.7.1. Dernekler	172
4.2.1.7.2. Vakıflar	173
4.2.1.8. Aile Hukuku	174
4.2.1.8.1. Nişanlanma	174
4.2.1.8.2. Evlilik	175
4.2.1.8.3. Evliliğin Sona Ermesi	176
4.2.1.9. Miras Hukuku	177
4.2.1.10. Eşya Hukuku	178
4.2.2. Borçlar Hukuku	179
4.2.2.1. Borç İlişkisi ve Borcun Kaynakları	180
4.2.2.1.1. Sözleşmeler	180
4.2.2.1.2. Haksız Fiiller	181
4.2.2.1.3. Sebepsiz Zenginleşme	182
4.2.2.2. Genel Olarak Borç İlişkisinin Sona Ermesi	184
4.2.3. Ticaret Hukuku	184
4.2.3.1. Ticari İşletme Hukuku	185
4.2.3.2. Şirketler Hukuku	185
4.2.3.2.1. Şahıs Şirketleri	186
4.2.3.2.2. Sermaye Şirketleri	186
4.2.3.3. Kooperatifler (Kooperatifler Kanunu)	187
4.2.3.4. Kıymetli Evrak Hukuku	187
4.2.3.5. Taşıma Hukuku	188
4.2.3.6. Deniz Ticaret Hukuku	188
4.2.3.7. Sigorta Hukuku	188
4.2.4. Devletler Özel Hukuku	188
4.2.4.1. Vatandaşlık Hukuku	189
4.2.4.2. Yabancılar Hukuku	190
4.2.4.3. Milletlerarası Özel Hukukun Usulü	190

Bölüm 5

HAK

	191
5.1. Hak Kavramı	192
5.2. Hak Kavramını Açıklayan Görüşler	192
5.3. Hakların Çeşitleri	193
5.3.1. Özel Hukuk Haklar-Kamu Hukuku Hakları Ayırımı	193
5.3.2. Özel Hukuk Haklarının Çeşitleri	194
5.3.2.1. Mal Varlığı Hakları-Şahıs Varlığı Hakları	194
5.3.2.1.1. Alacak Hakları	194
5.3.2.1.2. Aynı Haklar	195
5.3.2.1.3. Fikrî Haklar	196
5.3.2.1.4. Şahıs Varlığı Hakları	196
5.3.2.2. Mutlak Haklar-Nispi haklar	197
5.3.2.3. Yenilik Doğuran Haklar	198
5.3.2.4. Şahsen Kullanılması Zorunlu Olan ve Olmayan Haklar	198
5.3.3. Kamu Haklarının Çeşitleri	199
5.3.3.1. Kişi Hakları	199
5.3.3.2. Sosyal ve Ekonomik Haklar	199
5.3.3.3. Siyasal Haklar	199
5.4. Hakların Kazanılması ve Kaybedilmesi	199
5.4.1. Hakların Kazanılma Şekilleri	200
5.4.1.1. Aslen Kazanım	200
5.4.1.2. Devren Kazanım	200
5.4.1.3. Tesisen Kazanım	200
5.4.2. Hakların Kaybedilmesi	201
5.5. Hakların Kazanılmasında İyi Niyet Kuralı	201
5.5.1. İyi Niyet Kavramı ve Rolü	201
5.5.2. İyi Niyetin İspatı	203
5.6. Hakların Kullanılmasında Dürüstlük Kuralı	204
5.6.1. Dürüstlük Kuralının Rolü	205
5.6.1.1. Kanunların Yorumunda ve Uygulanmasında	205
5.6.1.2. Hukuki İşlemlerin Yorumunda ve Sözleşmelerin Yeni Şartlara Uyarlanmasında	206
5.6.2. Hakkın Kötüye Kullanılması Kavramı	208
5.6.3. Hakkın Kötüye Kullanılmasının Yaptırımı	209
5.7. Hakların Korunması	210
5.7.1. Talep	210
5.7.2. Dava	210
5.7.2.1. Tespit Davası	211
5.7.2.2. Eda Davası	211
5.7.2.3. Yenilik Doğuran Davalar	211
5.7.2.4. Davaya Karşı Savunma Yolları	212

5.7.3. Cebrî İcra	212
5.7.4. Hak Sahibinin Hakkını Kendi Gücü ile Koruması	213
5.7.4.1. Haklı Savunma (Meşru Müdafaa)	213
5.7.4.2. Zorunluluk Hali (İztırar Hali)	213
5.7.4.3. İleride Doğacak Tehlikeye Karşı Koruma	213
5.7.5. Tazminat Ödetme	214

Bölüm 6

YARGI KURUMLARI

6.1.Yargı Kurumlarının İşlevi ve İşleyişi	215
6.2.Türk Yargı Kurumları	216
6.2.1.Anayasa Yargısı ve Anayasa Mahkemesi	218
6.2.1.1.Kuruluşu, Çalışma ve Yargılama Usulü	220
6.2.1.2.Görev ve Yetkileri	220
6.2.1.2.1.Anayasaya Uygunluk Denetimi	220
6.2.1.2.2. Bireysel Başvuru	222
6.2.1.2.3. Yüce Divan Sıfatıyla Yargılama Yetkisi	223
6.2.1.2.4. Siyasi Partilerin Denetimi	224
6.2.1.2.5. Bazı Parlamento Kararlarının Denetimi	225
6.2.2. Adli Yargı	226
6.2.2.1. İlk Derece Mahkemeleri	226
6.2.2.1.1. Hukuk Mahkemeleri	226
6.2.2.1.2. Ceza Mahkemeleri	228
6.2.2.2. Üst Derece Mahkemeleri	230
6.2.2.2.1. Bölge Adliye Mahkemesi	230
6.2.2.2.2. Yargıtay	233
6.2.3. İdari Yargı	236
6.2.3.1. İlk Derece İdari Yargı Yerleri	236
6.2.3.2. Üst Derece İdari Yargı Yerleri	237
6.2.4. Askeri Yargı	241
6.2.4.1. Askeri (Ceza) Yargısı	241
6.2.4.1.1. İlk Derece Mahkemeleri	241
6.2.4.1.2. Üst Derece Mahkemesi: Askeri Yargıtay	245
6.2.5. Uyuşmazlık Yargısı	246
6.2.5.1. Mahkemenin Kuruluşu	246
6.2.5.2. Çalışma Şekli	247
6.2.5.3. Görev Uyuşmazlığı	247
6.2.5.4. Hüküm Uyuşmazlığı	249
6.2.6. Yargı İşlevi Yerine Getiren Diğer Kurumlar	249
6.2.6.1. Sayıştay	250
6.2.6.2. Yüksek Seçim Kurulu	253
KAYNAKÇA	257

Tablolar Listesi

Tablo 2.1. Normlar Hiyerarşisine Göre Yazılı Hukuk Kaynakları	43
Tablo 3.1. Yorum Türleri	71
Tablo 3.2. Hukukta Boşluk Kavramı ve Boşlukların Doldurulması	89
Tablo 3.3. Hukuk Kurallarının Zaman Bakımından Uygulama Alanı	91
Tablo 3.4. Hukuk Kurallarının Örtülü Olarak Yürürlükten Kaldırılması	99
Tablo 3.5. Hukuk Kurallarının Zaman Bakımından Uygulanması	103
Tablo 4.1. Türkiyenin Yönetim Yapısı	134

Şekiller Listesi

Şekil 6.1. Türk Yargı Sistemi	219
Şekil 6.2. Anayasa Mahkemesi'nin Karar Organları	221
Şekil 6.3. Bölge Adliye Mahkemesi	231
Şekil 6.4. Yargıtay Teşkilat Şeması	234

KISALTMALAR

ABD.	: Amerika Birleşik Devletleri
AİHM.	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS.	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
Any.	: Anayasa
AYM.	: Anayasa Mahkemesi
AYİM.	: Askeri Yüksek İdare Mahkemesi
BK.	: Borçlar Kanunu (22.04.1926 tarih ve 818 sayılı)
BM.	: Birleşmiş Milletler
bkz.	: Bakınız
CMK.	: Ceza Muhakemesi Kanunu
Çev.	: Çeviren
dnt.	: Dipnot
E.	: Esas
HD.	: Hukuk Dairesi
HMK.	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HSYK	: Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu
İSEDAK.	: İslam İşbirliği Teşkilatı Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi
İş K.	: İş Kanunu
İÜHF.	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi
İYUK.	: İdari Yargılama Usulü Kanunu
KHK.	: Kanun Hükmünde Kararname
K.	: Karar
m.	: Madde
OECD.	: Organization for Economic Cooperation and Development (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü)
RG.	: Resmi Gazete

s.	: Sayfa
s.K.	: Sayılı Kanun
TBK.	: Türk Borçlar Kanunu
TBMM.	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK.	: Türk Ceza Kanunu
TMK.	: Türk Medeni Kanunu
TTK.	: Türk Ticaret Kanunu
TVK.	: Türk Vatandaşlığı Kanunu
vd.	: ve devamı
VUK.	: Vergi Usul Kanunu
Y.	: Yargıtay
YHGK.	: Yargıtay Hukuk Genel Kurulu